

Domstolsverket

Yttrande över Domstolsverkets förslag till föreskrifter och allmänna råd om kvällsberedskap

Sammanfattning och inledande reflektioner

I syfte att stärka den misstänktes rätt till försvarare har regeringen beslutat att tingsrätterna ska ha beredskap för att utom kontorstid pröva särskilt brådskande frågor om offentliga försvarare för gripna och anhållna. Det är bara åklagare som kommer att göra sådana framställningar.

Mot denna bakgrund hade Åklagarmyndigheten gärna sett att det remitterade förslaget i väsentligt högre grad hade utformats för att underlätta en säker och effektiv åklagarhandläggning. Med hänsyn till att tiden för att förverkliga en ordning med kvällsberedskap har varit förhållandevis kort får naturligtvis en del brister accepteras. Åklagarmyndigheten utgår dock från att Domstolsverket kommer att fortsätta att utveckla rutiner och it-stöd så att olägenheterna successivt arbetas bort. Det gäller inte minst behovet av att tillhandahålla någon eller några få ingångar för att elektroniskt och per telefon nå kvällsberedskapen.

Några frågor behöver dock omhändertas redan inför den 1 april 2020.

För det första: Kvällsberedskapen har tillkommit för att möta behovet av att med brådskande förordna offentliga försvarare. Det kan då inte komma på fråga att etablera en ordning där åklagaren ska vänta uppemot en timme för att anhängiggöra frågan. Innebörden av det remitterade förslaget är nämligen – därest försvararfrågan uppkommer efter ordinarie tingsrätts expeditionstid – att åklagaren ska avvakta fram till klockan 17.00 för att göra sin framställning till

kvällsberedskapen. Motsvarande tidslucka och dröjsmål etableras mellan den tidpunkt då helgberedskapens ansvar upphör och kvällsberedskapen tar vid.

För det andra: En åklagare som gör en framställan som avser ett särskilt brådskande behov av försvarare ska kunna förlita sig på att den blir omhändertagen av mottagaren, endera genom beslut i frågan eller genom beslut om överlämnande till den särskilda beredskapsorganisationen. Det är inte rimligt att åklagarna ska sättas i situationer där han eller hon förväntas göra samma brådskande framställning till olika domstolar. På motsvarande sätt måste det vara en skyldighet för kvällsberedskapsdomstolen att lämna över en obehandlad framställning till ordinarie domstol/helgberedskapsdomstol om man av något skäl inte kunnat hantera frågan.

Dessa två förhållanden leder till slutsatsen att Domstolsverket behöver fastställa en tidpunkt fram till vilken åklagarna kan göra framställningen till ordinarie domstol/helgberedskapsdomstol och efter vilken framställningen ska göras till kvällsberedskapsdomstol. Från åklagarsynpunkt spelar det mindre roll om bryttidpunkten bestäms till 16.00, 16.30 eller 17.00.

För det tredje: Kvällsberedskapen har tillskapats för att möta brådskande behov av försvarare. Uppgiften för den enskilda domaren som fullgör beredskap kan dock rimligen inte i första hand vara att pröva brådskan, det bör vara att pröva behovet av försvarare. Under alla förhållanden kommer det att saknas praktiska förutsättningar för något annat än en mycket schablonmässig bedömning av brådskan. Mot denna bakgrund är det olyckligt att de remitterade allmänna råden är formulerade så att frågan om brådskan sätts i centrum. Åklagarmyndigheten ställer sig tveksam till de allmänna råden i den delen. Mer verksamhetsnära vore att konstatera att domstolen normalt har skäl att godta åklagarens påstående om det brådskande behovet. Åklagarmyndigheten kommer att ta fram mallar för särskilt brådskande framställningar som genom kryssalternativ pekar på de mest väsentliga skälen för det snara behovet av ett förhör i närvaro av försvarare.

Kvällsberedskap

1 §

Det är framför allt jouråklagare som kommer att hantera frågor om särskilt brådskande behov av försvarare. Sådana framställningar kommer att vara en av många uppgifter inom ramen för ett jourpass med ansvar för en stor del av landets samlade tvångsmedelsfrågor utanför kontorstid. Framställningen

kommer att göras skriftligen och med ett mallstöd som underlättar för åklagaren att översiktligt redovisa de faktiska och praktiska förhållanden som motiverar brådskan. Det kommer inte finnas utrymme för någon längre redogörelse av skälen för framställan.

Nu angivna förhållanden lämnar således inte något praktiskt utrymme för en nyanserad domstolsprövning av om det föreligger ett särskilt brådskande behov. Det kan inte heller ha varit regeringens avsikt att den särskilda kvällsberedskapen i första hand ska ägnas åt att pröva den frågan, alltså frågan om brådskan. Man får istället anta att det domstolen här – på samma sätt som under kontorstid eller inom ramen för en helgberedskap – primärt ska överväga är rätten till en offentlig försvarare.

Det bör kanske också sägas, att åklagarna har påfallande liten anledning att engagera kvällsberedskapen med mindre det finns ett påtagligt behov av och praktiska förutsättningar för att inom några timmar genomföra förhöret med den misstänkte. Polisens och åklagarnas resurser utom kontorstid lämnar tyvärr sällan utrymme för mer än det mest angelägna. Därutöver är jouråklagarna angelägna om att kvällsberedskapen inte belastas med ”normalbrådskande” saker, med påföljd att det särskilt brådskande dröjer alltför länge.

På flera skäl är det därför olyckligt att de allmänna råden till 1 § i föreskrifterna ger bilden av att den domare som fullgör kvällsberedskap i första hand ska pröva om framställningen avser ett särskilt brådskande fall. Tvärtom finns här goda skäl att ange att det normalt finns anledning att godta åklagarens bedömning i detta hänseende med utgångspunkt i de huvudsakliga skäl som åklagaren angivit i sin framställning.

I den mån det alls finns skäl att i de allmänna råden uppehålla sig vid de förhållanden som motiverar att kvällsberedskapen tas i anspråk bör den nuvarande uppräkningskompletteras. Enligt nuvarande skrivning framstår det som om brådskan bara kan koppla till frågan om fortsatt frihetsberövande av den enskilde, men självfallet kan behovet av att fort få till stånd ett förhör med försvarare också sammanhålla med akuta utredningsintressen.

2 §

Som inledningsvis har berörts, är åklagarna de enda som kommer att göra framställningar i nu aktuella fall. Till övervägande del kommer det att vara de åklagare som fullgör jour. Landets jourverksamhet är indelad i fyra

jourområden och uppgiften som jouråklagare är ofta pressad och därmed inte oproblematiske från arbetsmiljösynpunkt. Det är därför onekligen synd att möjligheten att anpassa indelningen i beredskapsområden till befintlig jourverksamhet inte har tagits tillvara.

Det går heller inte att komma ifrån att redan konstruktionen i sig, alltså att åklagarna utifrån ett rullande schema ska identifiera de enskilda tingsrätter som fullgör kvällsberedskapen, lägger en oproportionerlig administrativ börda på åklagaren. Naturligare – och den givna målsättningen för en snar framtid – är att åklagarna anvisas en eller ett fåtal ”ingångar” och att det är en uppgift för domstolarna att sörja för den interna kommunikationen och administrationen.

8 §

Så länge som åklagarna är hänvisade att vända sig direkt till den domstol som fullgör kvällsberedskap behöver givetvis Åklagarmyndigheten få del av listor över kvällsberedskapstjänstgöringen samt underrättelse om eventuella ändringar. Det bör dock tilläggas i allmänna råd att samtliga åklagarkammare inom beredskapsområdet är berörda åklagarkammare. Detta eftersom ändringar sker även i åklagarnas tjänstgöringslistor.

Som redan framhållits behöver dock Domstolsverket fortsätta arbetet med att utforma it-stöd och rutiner så att åklagarna på ett mer förutsebart och individberoende sätt, t.ex. via endast en kontaktpunkt, kan nå kvällsberedskapen och att listor på sikt därmed inte längre behövs.

Närmare om kvällsberedskapen

9 §

Det är positivt att föreskrifterna lämnar en tydlig reglering kring kvällsberedskapens ”öppetider” och kontinuiteten i domstolens kontroll av om en framställan om förordnande av offentlig försvarare har kommit in.

Som framgår av inledningen av detta yttrande måste dock regleringen utformas så att åklagaren omedelbart och med förpliktande verkan hos mottagaren kan göra en framställning med anledning av ett särskilt brådskande behov av försvarare. Den remitterade ordningen innebär istället att åklagaren under timmen före kvällsberedskapen hänvisas till att vänta, trots att den nu tillskapade beredskapen motiveras av behovet av snabba beslut. Den remitterade ordningen innebär också att åklagaren – som ofta nog är okunnig om vid vilken tidpunkt under perioden 15.30–16.40 den ordinarie tingsrättens

expeditionstid slutar – riskerar att skicka in en framställning till ordinarie tingsrätt som varken beslutar i ärendet eller lämnar frågan vidare till kvällsberedskapsdomstolen. I sin tur kan det leda till att åklagaren gör två framställningar om samma sak eller att frågan tappas bort.

Domstolsverkets föreskrifter behöver därför ange en tidpunkt före vilken åklagaren kan förlita sig på att framställningen blir omhändertagen av ordinarie tingsrätt, endera genom beslut i saken eller genom att överlämnas till kvällsberedskapsdomstol. Det bör därvid sakna betydelse om en sådan särskilt brådskande framställning görs sen eftermiddag eller i nära anslutning till bryttidpunkten. Framställningar efter bryttidpunkten ska göras till kvällsberedskapsdomstolen.

Motsvarande bryttidpunkt behöver anges mellan den tid då helgberedskapens ansvar tar slut och kvällsberedskapen tar vid.

Det finns säkert olika synpunkter som man kan ha angående vilken tidpunkt som är lämpligast som bryttidpunkt. Genom att exempelvis sätta tiden till klockan 16.00 klargörs att ordinarie tingsrätt inte behöver bevaka sitt inflöde efter den tidpunkten, å andra sidan behöver kvällsberedskapen aktiveras relativt tidigt.

Från åklagarsynpunkt spelar det ingen eller liten roll vilken tid som Domstolsverket genom föreskrift bestämmer, vare sig det är 16.00, 16.30 eller 17.00. Här bör det kanske anmärkas att ingenting givetvis hindrar att en åklagare och domare efter en muntlig kontakt bestämmer att lokalt lösa en förordnande fråga, trots att behovet uppstått efter det klockslag som gäller som bryttidpunkt.

De allmänna råden bör alltså göra klart att nu aktuella framställningar måste överlämnas till kvällsberedskapsdomstol om de inte åtgärdas av ordinarie domstol eller helgberedskapsdomstol. Av föreskrifterna bör framgå att framställningar som av något skäl inte kunnat behandlas av kvällsberedskapen ska överlämnas för fortsatt handläggning av ordinarie domstol respektive helgberedskapsdomstol. Detsamma måste gälla för de ytterst sällsynta fall då domstolen avstått från att pröva behovet av försvarare med hänvisning till att frågan inte ansetts tillräckligt brådskande.

Journalhavande åklagare har för en gripen person korta tidsfrister att förhålla sig till och måste skyndsamt ta ställning till eventuellt fortsatt frihetsberövande. De allmänna råden bör därför kompletteras med en anmaning att genast underrätta berörd åklagare och polis om beslutet i frågan om förordnande, normalt via e-post till de adresser som framställningen till domstolen anvisar. Normalt bör således journalhavande åklagare, utredande polis/inre befäl och aktuell arrest få ett sådant meddelande per e-post så snart förordnandet är klart.

10 §

Det är viktigt att journalhavande åklagare i undantagsfall kan nå kvällsberedskapen per telefon. I ett kort perspektiv är man hänvisad till att sprida listor med sådan information. Som tidigare har berörts behöver dock ett arbete fortsätta med att tillhandhålla fasta nummer genom vilka åklagarna kan komma i kontakt med den domare som för tillfället fullgör kvällsberedskap.

Detta beslut har fattats av riksåklagaren Petra Lundh efter föredragning av kammaråklagaren Malin Granström. I den slutliga handläggningen av ärendet har också vice riksåklagaren Katarina Johansson Welin, rättschefen Marie-Louise Ollén, överåklagaren Lennart Guné, vice överåklagaren Magnus Johansson, vice överåklagaren Peter Lundkvist och kammaråklagaren Sara Engelmark deltagit.

Petra Lundh

Malin Granström

Kopia till

Kommunikationsavdelningen

Rättsavdelningen

Biblioteket

Lotta Myrén, chefssekreterare

Överåklagaren för samordning och analys